

L'autoficció

Text > VICENÇ PAGÈS JORDÀ

Si l'autor no inventa, té dues possibilitats: o escriu sobre ell mateix, o escriu sobre altres qüestions. D'aquestes dues formes de la no-ficció, avui ens referirem a la primera, l'autoficció, un gènere mixt que incorpora l'autor dins el text. Ben mirat, però, la distinció entre ficció i no-ficció no és gaire rellevant, ja que el que ens interessa com a lectors (i com a escriptors) no és el punt de partida (la vida), sinó el d'arribada (la literatura). Sovint, el presumpte caràcter autobiogràfic d'una obra (o sigui, les xafarderies) serveix per compensar-ne la manca de qualitat.

Un dels gèneres més habituals de l'autoficció és l'autobiografia. En recomanem quatre. A començaments de la dècada de 1940, *nel mezzo del cammin*, Salvador Dalí reelabora la seva infantesa i joventut al seu millor llibre, *Vida secreta*, que li permet reinventar-se quan acaba d'arribar als Estats Units. Hi recrea un passat a la seva mida (amb records intrauterins inclosos), i converteix la seva vida en un relat coherent i megalòman, una evocació fascinant i esgotadora, d'un barroquisme torren-

cial. A *Vida secreta*, Dalí es mostra com una barreja entre el Rousseau hiperestèsic de les *Confessions* i el Don Joan d'Apollinaire (passat per l'autoinquisició). Escrit en el seu francès de Figueres, publicat per primera vegada en la traducció anglesa, deixa entreveure el geni de l'autor malgrat les barreres lingüístiques.

El segon autor d'avui, Gaziell, ho tenia tot en contra per figurar a les històries de la literatura catalana: era burgès, conservador i va escriure molt en castellà. *Tots els camins duen a Roma* (1958), una de les peces cabdals del memorialisme en català, no ha trobat encara el ressò que mereix. Publicat quan acabava de complir els setanta anys, Gaziell hi rememora els seus inicis fins a la joventut. Infinitament menys narcisista que Dalí, retrata el seu paisatge exterior amb una prosa mesurada i elegant, que excel·leix sobretot en la descripció: de la seva mare, dels conductors de tramvies, del *french cancan*, dels prohoms de l'època.

Les *Memòries* pòstumes de Fages de Climent, recuperades per Narcís Garolera el 2014, giren al voltant de la literatura i del paper de l'hereu. A la insolència dels *nouveaux riches*, Fages hi oposa la dignitat dels *anciens pauvres*. Senyor i pagès, passeja pel camp amb guants i espadenyes i sent fascinació pels homes adustos del cap de Creus. Les nostres escenes preferides del llibre són aquelles on evoca la infantesa, quan jugava a ser bisbe (amb casulla, calze i sagrari), quan als capvespres de Castelló d'Empúries el seu pare li llegia fragments del *Quixot* i del *Tirant lo Blanc*, o quan s'aplegaven trenta comensals en tiberis minuciosament jeràrquics a la casa pairal de Palol de Fluvià. Catalanista de dretes, esteticista ultralocal, oscil·lant entre la delicadesa i la grolleria, no acaba de ser noucentista, ni encara menys avantguardista, ni postsimbolista ni compromès. Semblantment a Ga-

>>> Agustí Calvet, Gaziell. (Autoria: CONCHILLO)

>>> Adrià Pujol en una imatge recent.
(Autoria: JAMES CARDÚS)

ziel, les reticències a incloure Fages de Climent en el nostre cànon literari no tenen a veure amb el valor literari, sinó amb un perfil que no encaixava.

El 2011, Adrià Pujol i Cruells havia publicat uns quants llibres, però és aquell any, amb *Escafarlata d'Empordà*, quan passa a ser un referent de les nostres lletres. El llibre està format per una colla de textos independents presumptament autobiogràfics, en vers i en prosa, que rememoren l'Empordanet de finals del segle vint. A les llibreries no costa gaire trobar llibres semblants; la diferència és que aquest és rellegible. Com els altres autors que hem esmentat, Pujol és un empordanès viatjat però a partir d'un botó de roda ultralocal, que en el seu cas és Begur. Per parlar del concret, Pujols Cruells se serveix d'una llengua saborosa, greixada, farcida de

dialectalismes, de topònims, de malnoms, tot tradicional i alhora viu, que és el que costa. La gràcia del llibre prové d'aquesta harmonia entre la vivacitat de fets, la llengua i el to: l'autor agafa la llengua per les banyes, com un mossèn Tronxo nascut als setanta, però amb menys sagraments i més nocturnitat.

A banda de l'autobiografia, l'altre gran gènere de l'autoficció és el dietari, que tampoc cal que sigui fidel als fets, com no ho és gaire un dels exponents indiscutibles, *El quadern gris* de Josep Pla, un calaix de sastre (molt superior al del baró de Maldà) que inclou reflexions, retrats, records, crítica literària i moltes peces de narrativa de diferent llargada, com ara les facècies de Gervasi, Carrau o Pardal. La localització oscil·la entre Barcelona (universitat, vida cultural) i Palafrugell (el mar, els amics, el far de Sant Sebastià). Pel que fa a la tertúlia, la de Palafrugell resulta molt més amena que la de l'Ateneu Barcelonès. Més enllà de les virtuts de l'assaig, *El quadern gris* es pot llegir com un aplec de reflexions literàries i com una antologia exemplar d'estilística.

A diferència de Josep Pla, els tres dietaris que va publicar Miquel Pairolí entre 1990 i 2010 no estan ordenats a partir de dates concretes, sinó que es limiten a seguir el ritme de l'any, com si l'important no fossin els dies sinó les estacions. Com Pla, Pairolí escriu sobre la terra i sobre els llibres, però no gaire sobre la seva vida íntima. El que sobta dels seus dietaris és la capacitat d'acostar-se amb curiositat i coneixement tant a la natura com a la cultura. Escriu sobre la boira, la neu, la lluna de novembre, el vol de l'arpella, la flor del presseguer. Escriu sobre el tràmec, la sembra, l'art de la vinya i l'ofici del terrissaire. Escriu, finalment, sobre Shakespeare i Camus, sobre els estoics i els epicuris. El poder d'observació, la cultura humanística, les arrels a la terra i el llenguatge precís se li desvetllen quan evoca una lectura o una suite, quan passeja per una ciutat o per la riba del mar, quan descriu un camp o un poema. Fill de la seva època, dreçat entre Quart d'Onyar i el planeta sencer, segueix la roda del temps.

Igual com tendeixo a vincular Pairolí i Pla, quan llegeixo Antoni Puigverd no puc deixar d'evocar Gaziell. Publicat el 2014, *La finestra discreta* recull un enfilall de textos ordenats en dotze capítols que segueixen la seqüència de l'any. Les descripcions, reflexions i records no només

>> Antoni Puigverd, recollint el premi Gaziell el 1986.

Font: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. EL PUNT (RICARD MARTÍNEZ).

>> Miquel Pairolí, en un camí de Quart l'any 2004 (Autoria: PERE DURAN)

proporcionen al lector una experiència estètica, sinó també un enriquiment intel·lectual. Des de la perspectiva dels seixanta anys, Puigverd hi aborda qüestions relacionades amb la història, l'economia, la ideologia, la moral. Són textos sintètics, de vegades aforístics, que ofereixen una mirada lúcida, sovint desencisada, no sempre moralitzant. Però l'autor també reporta les passejades que fa a l'aire lliure. Descriu barriades perifèriques, horts semiurbans, l'aparició de la mimosa i dels primers pèsols, la llum que va canviant a mesura que avancen les estacions. Els textos intemporals d'Antoni Puigverd guanyen amb el pas del temps, amb l'ordenació seqüencial i la lectura

pausada. Un exemple: «Ara estem iniciant la popularització de la falta de sentit. Als filòsofs de la segona meitat del segle xx, la falta de sentit els turmentava tant que els provocava nàusea. Ara s'està convertint en una experiència divertida, curiosa, entretinguda».

El 2011, dins el volum *Homilies de Medinyà*, vam poder llegir una quarantena de pàgines del dietari que va escriure Modest Prats el 1980, un tast malauradament escàs del que ens podria haver regalat aquest savi, capellà i professor de memòria prodigiosa.

(Avui no he parlat de cap escriptora; em comprometo a esmenar-ho en l'article següent.)